

Oponentský posudek na disertační práci

Mgr. Tomáše Pavlíčka

„Architektura 1. poloviny 20. století v západní části Ústeckého kraje“

Práce Tomáše Pavlíčka je nepochybně záslužná již svým zaměřením na dlouho badatelsky opomíjenou součást naší architektury, postiženou několikanásobným „zapomněním“. Architektura ústeckého regionu v době předválečné zahrnuje z velké části tvorbu německých architektů, která ani v dobových českých periodikách nebyla až na výjimky téměř publikována a po r. 1948 z důvodů ideologických pak byla prakticky ignorována. Za války i během chaosu spojeného s výměnou obyvatelstva mizí mnoho z místních dokumentačních zdrojů a s povrchovými doly zanikají dokonce i fyzické doklady architektury studovaného období (Most). Badatelé, kteří se v poslední době zabývali touto německou větví tuzemské architektury (Vybíral, Lukeš, Šlapeta) se tohoto regionu bezprostředně nedotkli. Zmapovat toto teritorium je tedy úkolem nejen důležitým pro zacelení mezer v našem (sebe)poznání, ale i úkolem heuristicky náročným.

Mgr. Pavlíček se přitom neomezil jen na uměleckohistorický výzkum architektury (byť tato část je jádrem práce), ale předeslal mu filozofickohistorický úvod a pedagogicky orientovaný závěr. Tyto tři části (plus appendix) však netvoří nesourodý celek, ale jsou logicky propojeny. Onu spojující osnovu lze snad shrnout takto: Pavlíček vychází z úvahy o existenciální roli tradice a o jejím zproblematizování konceptem modernity (v rovině reflexivní) a sociálně politickými zvraty v tomto území (v rovině praktické). Uměleckohistorickým výzkumem se snaží rekonstruovat tuto architektonickou paměť jako základ přerušené tradice. A úvahou o možnostech výtvarné výchovy pak nabízí cestu, jak zprostředkovat tuto tradici mladší generaci.

Takto široce koncipované téma nutně naráží na některá úskalí, především daná možným rozsahem práce. Autor sám vícekrát uvádí, že určitá myšlenka by vyžadovala samostatnou studii nebo další bádání. Proto bych spíše pozitivně hodnotil, že se mu práci podařilo udržet ve vhodných proporcích, než že bych připomínal detaily, jež si říkají o dopracování. Výhrady bych měl k první – filozofující části – kde některé zkratkovité soudy nejsou jen projevem nutné stručnosti. Autor si pro svou úvahu o tradici, paměti resp. o vykořenění a nezakotvenosti moderního člověka dobře volí relevantní myslitele – především v linii fenomenologie, Heidegger, Patočka, hermeneutika Gadamarova a Ricoeurova. Přece jen však nelze problematiku, kterou sledovali – tj. devalvace žitého světa s jeho historickou dimenzí paměti ve jménu objektivizovaného světa vědy -, případně problematiku internacionalizace architektury a její ztráty vztahu k místu (u jiných uváděných architektů) tak přímočaře spojovat se specifickým problémem regionu, kde přerušení kontinuity vzniklo především fakticky: válkou a odsunem obyvatel. Nevím, zda autor prošel filozofickým školením, nebo jeho zájem o filozofii vyplynul z osobních sklonů. V druhém případě by jeho volba inspiračních zdrojů byla hodná ocenění; přece jen by však jeho filozofování vyžadovalo jemnější a obezřetnější zacházení s pojmy. Možná by obecný úvod mohl naopak být stručnější a více se věnovat osvětlení konkrétní sociálně politické situace, z níž místní architektura vyrůstala. To však nic nemění na tom, že řada postřehů v úvodu je vhodným východiskem jak pro zdůvodnění, proč se touto zčásti zapomenutou architekturou zabývat i proč a jak se pokoušet ji dále zprostředkovávat ve výchově.

Základní přínos práce spatřuji v tom, co podává část 2, tedy ve zmapování místní architektury zhruba od r. 1900 do konce 2. světové války. Autor vhodně rámuje vývoj v regionu stručným shrnutím celkového pohybu architektury v českých zemích. Je si vědom různých aspektů regionalismu v architektuře a prokazuje – nejen v tomto případě - svou znalost obecnější historicko – či teoretickoarchitektonické literatury, již vhodně využívá

k zařazení svého specifického tématu do širšího kontextu. Lze si domyslet obtíže – při fragmentárnosti archivních a publikovaných dokumentů – spojené s výběrem, atribucí a datací jednotlivých prezentovaných staveb, z nichž mnohé byly autorem zřejmě objeveny přímým průzkumem v terénu. O to cennější jsou nejen jejich vcelku výstižné charakterizace, ale i jejich shrnující soupis s uvedením uložení existující stavební dokumentace, které může posloužit i dalším badatelům. Jestliže dosud byla opomíjena tvorba německých architektů u nás, pak je jistě dobře, že autor neupadá do opačného extrému a paralelně sleduje též působení českých tvůrců v meziválečném období (což dovoluje plastičtější postižení složitosti prolínajících se vlivů) a zároveň se věnuje i válečnému období s dosud zcela neprozkoumaným *Heimatstile*m. V práci s primárními prameny je důležité, že věnoval pozornost i místnímu nearchitektonickému tisku a osobním pozůstalostem (např. ve věci vztahu Spolchemie k architektonické kanceláři Losow – Kühne). Netroufám si posoudit, jaký přínos by – při absenci českých pramenů – mělo prozkoumání dobových odborných periodik zahraničních, především německy psaných, jež by případně mohlo obohatit faktografické poznatky a pochopení nadregionálních souvislostí. (Z. Lukeš např. zmiňuje překvapivé publikování pražské německé architektury v časopise vydávaném v Bratislavě.)

Autor ovšem neanalyzuje pouze jednotlivé stavby, ale klade si otázku po případné regionální specifičnosti zdejší architektury. Jeho teze o vlivu „labské cesty“ jako osy přenosu inspiračních vzorů v rámci německé produkce působí přesvědčivě, i když je založena jen na drážďanské provenienci jednoho či dvou architektonických ateliérů a na srovnávací analýzou dokládané souvislosti se severoněmeckou expresivní architekturou Hamburku. Jako v každém regionu je jeho specifičnost ovšem dána především poměrem ingrediencí, z nichž je namícháno pestré spektrum architektonických projevů. Soudím, že autor toto spektrum, které je složeno z prací místních německých architektů, zahraničních německých ateliérů a z Prahy

expandujících architektů českých (a zčásti rovněž německých), charakterizuje výstižně, zejména ve shrnutí celého vývoje na str. 110-116.

Třetí, pedagogickou část si netroufám odborně posuzovat, ale přečetl jsem ji se zájmem. Snaha využít výuku výtvarné výchovy k prohloubení vztahu k místu je sympatická a pokus připravit půdu pro toto pedagogické působení dotazníkovým průzkumem (byť zde představeným vskutku jen v elementární formě) by jistě stál za dotažení.

Závěr z hlediska zadaných kritérií:

Téma považuji za aktuální, neboť práce pomáhá zaplnit mezery v poznání architektury, jež teritoriálně, nacionálně a zčásti i stylově stála na periférii hlavního proudu, a tedy i odborného zájmu. Metodologicky je založena s erudicí v části umělecko-historické, a přestože mám výhrady k některým filozofujícím pasážím úvodu, považuji snahu propojit rozmanité přístupy k tématu (od filozofických po pedagogické) za podnětnou. Z nových poznatků oceňuji zejména vytěžení archivních materiálů pro identifikaci řady zajímavých staveb; přínosem je samozřejmě především celkové postižení architektonického vývoje regionu. Práce podle mne splnila stanovený cíl i podmínky kladené na toto řízení, a proto ji doporučuji ke kladnému přijetí.

V Praze, 24.8.2005